ПИШЕ: ПРОФ. ДР БОЖИДАР М. БОЈОВИЋ

Идентитетски медњици Црне Горе

Једанаест је година од покраденог референдума о државноправном статусу, а у Црној Гори се дешава оно што је неминовност послије сваког великог страдања државотворног народа. Црна Гора је трагично расплоћена, духовно отпадничка, политички обесмишљена, државно-правно представља још један протекторат америчке администрације на Балкану, и уз све то, презадужена је и немоћна пред неминовним економским колапсом. Нажалост, некада поносна, традиционална држава сада личи на устајалу баруштину у којој се пуних џепова, а празних глава кочопере однарођени носиоци власти, а октоподи потрошачког менталитета „нове класе“ муте бистре токове њених духовних и цивилизацијских вриједности. Српски језик, Српска православна црква, ћирилично писмо на којем су исказивана највећа цивилизацијска остварења овог народа, ријечју, изворна Црна Гора и њен државотворни народ који држи до свог традиционалног идентитета, данас су у Црној Гори изложени културном и духовном геноциду идентичном оном за вријеме окупације од стране Аустроугарске 1916. и Италије 1941. године. Нема дилеме, Ђукановићев пројекат преименовања српског националног идентитета у дукљански, односно лажно црногорски сушта је копија пројекта фашистичке Италије који је објелодањен на Петровдан 1941. године на Цетињу, проглашавањем независности Црне Горе: самостална Црна Гора као антисрпска држава, црногорски као званични језик, који треба да се уведе у основне и средње школе у Црној Гори, одвајање Митрополије црногорско-приморске од Српске православне цркве и ступање црногорске нације у акциону сферу Рима. Дуго је актуелни режим свој умишљени пројекат преименовања идентитета спроводио скривено, уништавајући једну по једну од темељних, традиционалних вриједности Црне Горе. Сада, када је „обновио државност“ на неуставан начин, у трагању за новим идентитетом, актуелни режим Црну Гору отворено, поданички нуди без остатка и беспоговорно западној цивилизацији. Идентитет једног народа и једне државе не мијења се преко ноћи чак ни у најаутархичнијим диктатурама. То је вјековима дуг процес духовног, етичког и културног сазријевања на чијим вриједностима се уздижу цивилизацијски токови и достигнућа. Бистру матицу тих токова на једном простору усмјеравају језик и писмо, вјера и књижевна оставштина. Ово су цивилизацијски медњици на основу којих је проистекло да је Дрина постала граница Истока и Запада на нашим просторима, оштро зацртана расколом хришћанства 1054. године. У том времену прошло је било већ више од 200 година како су Ћирило и Методије, свештеници Охридске архиепископије, упамћени као „словенски апостоли“ ширењем хришћанства ударили темеље, словенској писмености. Учењем започетим у Моравској, Панонији, настављеним у Охриду и Преспи, централним предјелима данашњег Балкана, преко Бугарске и наших простора, шири се дух изворног-ортодоксног православља и први кораци цивилизацијског успона, којих нема, сложићемо се, без писане ријечи.

У 12. вијеку, као најзначајнији и најранији споменик зетско-хумске школе и српскословенске писмености, појавиће се Мирослављево јеванђеље, богослужбена рукописна књига, ремек дјело средњовјековне калиграфије, чију је израду за потребе своје задужбине епископске цркве Св. Петра и Павла у Бијелом Пољу, наручио хумски кнез **Мирослав,** старији брат **Стевана Немање**. А онда, у том, рекли бисмо, раном хришћанству наше културе, ренесансном времену наших простора, када се као свјетионици духовности и писмености уздижу храмови са богатим фрескосликарством, појавиће се **Свети Сава** оснивач помјесне Цркве српске (1219. године), велики просвјетитељ, не само Срба већ свих словенских народа. Као први архиепископ српски, нашавши се на сталном удару између Рима и Цариграда, он је ширио изворно, јерусалимско хришћанство са православним живим односима Цркве и народа, у строго византијском, ортодоксном духу. Мада је монашка традиција постојала у српским земљама још у 11. и 12. вијеку, па и раније, у вријеме Немањића, и посебно у Савино вријеме, подићи ће се бројни манастири (Св. Петра и Павла у Бијелом Пољу, Ђурђеви ступови, Студеница, Милешева, Морача, Врањина, Превлака, Богородица Стонска. Жича, Пећ у коју ће послије провале Монгола и спаљивања Жиче бити премјештено сједиште архиепископије, Грачаница, Високи Дечани и многи други), који су били не само врела наше духовне мисли већ и темељи умјетничке, књижевне и здравствене културе. Митрополија зетска коју је Свети Сава основао на Превлаци, у манастиру светог Архангела, касније, под ударима Рима и Турака, пресељена на Врањину па на Цетиње, чуваће вјековима утемељене вриједности светосавља и биће духовна, државотворна, образовна и културна вертикала у цивилизацијском успону Црне Горе. Уз несебичну помоћ тадашњег митрополита зетског, Вавиле и господара Зете, **Ђурђа Црнојевића**, монаси Српске православне цркве, на челу са јеромонахом **Макаријем**, подариће Црној Гори, култури словенских народа и човјечанству, штампана издања пет најзначајнијих богослужбених књига Православне цркве (Октоих-Осмогласник и Псалтир, Молитвеник-Молитлослов, Осмогласник- Петогласник и Четвороеванђеље). Књиге су печатане у кратком периоду, од 1493. до 1496. године, како би се пред опасношћу од турске најезде, а у недостатку богослужбених књига уздизао слободарски дух угроженог народа. Двоглави бијели орао Црнојевића који је утиснут на њима, биће трајни доказ црнојевићкозетског континуитета немањићке државности. Почетком 16. вијека, када Црна Гора припада Скадарском санџакату (1497), засијаће личност војводе **Божидара Вуковића Подгоричанина,** једног од најзначајнијих личности средњовјековне културе код нас. „Не могавши остати у

својој домовини због великог исмаилићанског злостављања“, он одлази у Венецију гдје оснивањем штампарије, већ на самом почетку 16. вијека, уводи нашу писменост у опште токове европске културе. Оснивањем ћириличне штампарије у Венецији, Божидар Вуковић је створио услове за даљи и посве нов начин рада у развоју наше писмености. У времену од 1519. до 1539. године, у његовој штампарији ће се штампати Псалтир, Службеник, Зборник за путнике, Октоих, Празнични минеј и Требник. Све ове књиге одишу духом православља, обогаћене изванредним илустрацијама светитеља. Уз Јована Крститеља и Исуса Христа, најчешће су изображени ликови Св.Саве, Св.Стефана Мироточивог, Св. великомученика Георгија, па затим позната икона морачка „Гавран храни пророка Илију” и друге. Заједно са првим штампаним ћириличним књигама штампарије у Кракову 1491. и Ободске штампарије, штампане књиге Божидара Вуковића Подгоричанина су својом особеношћу техничке и умјетничке обраде допринијеле да наша књига и књижевна традиција буду драгоцјено наслеђе од општег свецивилизацијског значаја. Сувишно је наглашавати од каквог су значаја ова издања и за све крајеве источне Европе у којима се употребљава ћирилично писмо. Све ово је Божидар Вуковић радио како је и сам записао: „ у жељи да угоди духовној потреби народа којима књиге служе“. Узвишена морална начела источно-православног, јерусалимског хришћанства, утемељена у народу просветитељским радом Ћирила и Методија и Светосавља, били су снага којом је државотворни народ Црне Горе у тим тешким временима сачувао вјеру, језик и ћирилично писмо. Оне су темељне, неотуђиве и неуништиве вриједности нашега идентитета. У вјековној борби за биолошки опстанак државотворни народ Црне Горе, вођен владикама и свештенством Митрополије црногорско-приморске, изградиће сопствени патријархални морални систем, са чојством и јунаштвом као посебним обликом колективне свијести утемељеним на моралним начелима ортодоксног-источно-православног хришћанства. У скоро неписменим племенским заједницама Црне Горе, у недостатку писане ријечи, гусле и народно предање чували су од заборава јунаке и јуначка дјела, знамените појединце и догађаје, на чијим примјерима се из генерације у генерацију кристалисао идеал чојства и јунаштва и патријархални морал. Духовне, моралне и културне тековине источноправославног хришћанства, дубоко утемељене у државотворном народу Црне Горе, обогатиће и украсити новим цивилизацијским остварењима: митрополит Св. Петар I, **Петар II Његош, Вук Караџић** и **Марко Миљанов**.

Митрополит Петар I даће највећи допринос у извођењу Црне Горе из заосталости и безакоња. Његове посланице, поруке и Законик општи црногорски и брдски, били су својеврсна етика ондашњег црногорског друштва, оруђе и оружје у борби против свих зала која су нападала Црну Гору и њен народ. Изузетно образован, уједно и грандиозна морална личност, војнички храбар и неустрашив, предводиће Црногорце у побједама над Турцима у бојевима на Мартинићима и Крусима 1796. године. А о томе на којим цивилизацијским темељима је Црна Гора саздана и у коме правцу треба да се креће, највјерније говоре његове ријечи упућене кнезу **Милошу Обреновићу** и аманет Црногорцима да се не огријеше о Русију. У писму кнезу Милошу, у вријеме гладних година у Црној Гори, он пише: „Ако би могуће било да се неколико житеља у Вашу државу пресели ... јер би они били међу својом једновјерном и једнокрвном браћом и под владењем својега, а не туђега господара“ (1824). Јасна је и његова порука Црногорцима у Тестаменту: „Исто тако да Бог да и ономе, кои би вас од вјерности к благочестивој и Христољубивој Русии отлучити поискао и свакојему ако би се кои из вас Црногорацах и Берђанах нашао да помисли отступити од покровитељства и нада на једнородну и јединовјерну нама Русију, да Бог дајакиј те од њега живога месо одпадало и свако добро временито и вјечно отступило!“ Његош, генијални ум, широке културе и видика, знао је да се неисцрпна снага у вјековној борби Црногораца за слободу може наћи само у сржи њиховог српског народног бића. Стога је био спреман да се за ослобођење и уједињење свих Срба одрекне световне власти. Дајући косовској жртви митску димензију, Његош ствара култ Обилића, јунака који даје живот за вјеру, Обилић је идеал чојства и јунаштва, он је врхунац моралних вриједности тадашњег црногорског народа. Својом филозофијом која вјерно осликава дух народа, Његош је утиснуо трајни и неуништиви морални печат на живот и понашање Црногораца. Вук Караџић, реформатор српског језика и ћирилице, борац за увођење народног језика у српску књижевност, писац првог Речника српског, сакупљач српских народних пјесама и народних умотворина, једна је од најзначајнијих личности српске књижевности. Својим цјелокупним стваралаштвом, а посебно прикупљањем и приређивањем епских и лирских пјесама из Црне Горе, књигом „Црна Гора и Црногорци“, издатом на њемачком језику, и бројним етнолошким и социолошким радовима, Вук Караџић је дао огромни допринос у афирмацији изворног патријархалног морала, чојства и јунаштва, и културе црногорског народа. Марко Миљанов „непревазиђени јунак, најугледнији племенски првак, правдољубац и народни мудрац“ о чијим ће књижевним вриједностима **Јован Скерлић** рећи да у „Примјерима чојства и јунаштва" „види сав онај здрави дух народни који се огледа у народним пјесмама и Горском вијенцу“ и да је војводина књига „по једрини и по снажној мисли, и по високом етичком значају , и по стилу, пуном свежине и крепости, најзад по некој великој племенитој простоти, којом сва одише, једно од најзанимљивијих дела што је српска књига у последње време имала“. А о томе гдје Марко Миљанов види непријатеље, а гдје пријатеље Црне Горе, најбоље говоре његове ријечи аустријском цару који му нуди круну над Албанијом::“(...)Ја знам да овијем нећемо учињети услуге отаџбини, али ми је мило показат бар толико бечком цару да му не желим мање зла но он Српству што га жели“.

Културни идентитет једног народа је вјерна слика тога народа, али исто тако и огледало цивилизације у чијим се токовима кроз вријеме народ кретао и сазријевао. Стога, можемо слободно рећи да су идентитетски ступови једног народа: језик, писмо и књижевна остварења, свијест о религијској припадности и припадности историји, обичајима, начину живота и менталитетним обрасцима. Црна Гора и њен државотворни народ сазријевали су и доживјели своју пуну афирмацију као саставни дио источноправославног цивилизацијског круга, усвајајући вредоносна достигнућа западне цивилизације, ислама и општег напретка човјечанства. Без великих, текстонских поремећаја и страдања народа у Црној Гори никада не могу заживјети двије политике: Она која би негирала државност Црне Горе и она која би потирала цивилизацијски круг у којем је настала и опстала, у суштини, словенски, источноправославни, српски идентитет њеног државотворног народа. Национална, духовна, патриотска и морална енергија државотворног народа имала је 1916. и 1941.године снагу да се супротстави насилном преименовању идентитета, на начин како се то с насиљем може једино и чинити, када долази од окупатора. Сада, када то исто чини један други диктатор, нажалост припадник државотворног народа, који Црну Гору гусарским упадом пустоши стварајући приватну државу, потребна је друга национална, патриотска и етичка енергија државотворног народа. Потребан је разум. И то првенствено од оних припадника државотворног народа који често несвјесно, зарад пролазних ситносопственичких интереса ударају на темељне вриједности Црне Горе, њен идентитет, државност и трајање.